

Alma M. Karlin – zasebno

Abstract

Alma M. Karlin – in private

The article presents the Slovenian writer and traveler, Alma M. Karlin, from two perspectives—the public and the private. The author begins with a summary of the most well-known facts of Alma Karlin's life: She describes her journey around the world, her motivation for writing literary works and travel logs, she places herself into the linguistic and political milieu and uncovers her contribution to the deconstruction of the role a woman was expected to perform in the early 20th century. In this text, the author exposes the previously secret or intentionally hidden elements of Karlin's privacy, for example her relationships with love and the physical. She also brings to light Karlin's relationships with men. However, the author focuses especially on the relationship between Alma Karlin and Thea Gamelin and the related speculations about Karlin's lesbianism, offering a new insight through the concept of the romantic friendship. The article raises the question whether the researching that ignores all the possible interpretations of Karlin's life and identity has also become an act of heteronormativity.

Keywords: Alma M. Karlin, private, travel logs, lesbianism, heteronormativity

Maja Šučur is a student at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. (maja.sucur@gmail.com)

Povzetek

Prispevek predstavlja slovensko pisateljico in popotnico Almo M. Karlin skozi dve prizmi – javno in zasebno. Avtorica sprva povzame najbolj znana dejstva o življenju in delu Alme Karlin: opiše njeno pot okoli sveta, njeno motiviranost za pisanje literarnih in potopisnih del, umesti jo v jezikovno in politično okolje ter prikaže njen prispevek k dekonstrukciji pričakovane vloge ženske v začetku 20. stoletja. Avtorica v pričujočem tekstu izpostavi doslej prikrite, zamolčane ali namerno izpuščene dele Almine zasebnosti, na primer njen odnos do ljubezni in telesnosti, osvetliti pa želi tudi vprašanja o Alminih razmerjih z moškimi. Največ pozornosti avtorica posveti odnosu med Almo Karlin in Theo Gamelin ter s tem povezanimi domnevam o Almini lezbičnosti. O tem govori skozi prizmo pojma romantično prijateljstvo. Sprašuje se, ali je tudi znanost, ki ne predstavi vseh možnih interpretacij Alminega življenja in identitete, povsem podlegla heteronormativnosti.

Ključne besede: Alma M. Karlin, zasebno, potopisje, lezbičnost, heteronormativnost

Maja Šučur je absolventka na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (maja.sucur@gmail.com)

O Almi M. Karlin javno

Alma Karlin je dobrih šestdeset let po svoji smrti javna figura, kot si je, zasluženno, po malem vedno želela. Nekateri jo obravnavajo kot slovensko feministično ikono, drugi zgolj kot potopisko brez večjega literarnega dosega, katere narodnost ali vsaj zvestoba lastnemu narodu je bila zaradi njenega pisanja v nemščini venomer dvomljiva.

Največkrat se omenja kot prva ženska, ki je prepotovala svet. Prek Italije in Gibraltarja je, če strnem, res krenila raziskovat Južno Ameriko, se ustavila v San Franciscu in od tam naprej odpotovala proti Japonski. Prepotovala je precejšen del južne in jugovzhodne Azije, Avstralijo ter Indonezijo in severovzhodni del Afrike. Ob vesti o materini boleznici se je po osmih letih vrnila v Celje, kjer se je končno povečalo zanimanje za njeno delo, izplačali pa so ji tudi številne izostale zasluzke. Že pri devetnajstih, leta 1908, je sicer odšla od doma, se najprej izobraževala v Londonu, potem v Oslu in Stockholmu, kjer je tudi začela s pisateljevanjem. Zaradi težkega gmotnega položaja in slabega zdravja je bilo njeno bivanje ves čas napor. Rezultat njenih potovanj je bogata etnološka zbirka, ki jo v hrani Pokrajinski muzej Celje.

Karlin je bila najprej in predvsem pisateljica. Pozno, nekako v devetdesetih letih, ko smo počastili stoletnico njenega rojstva, je na literarni trg postopoma vstopilo in še vstopa večje število slovenskih prevodov njenih romanov in novel, predvsem pa njenih potopisov, s katerimi se je kot avtorica tudi najbolj uveljavila bolj v tujini in prej kot doma. V tridesetih letih prejšnjega stoletja je z že načetim zdravjem veliko predavala po Nemčiji, Nizozemski, Veliki Britaniji in Franciji, na javnih univerzah in v številnih ženskih bralnih klubih je ob branju svojih del prejemala stoječe ovacije več sto poslušalk in nekaj poslušalcev. Izurila se je predvsem kot potopiska, pišoč na sivi polliterarni podlagi, nekje med umetniškimi in dokumentarističnimi, a s posebno osebno noto.

Domnevno je bila po urgiranju Thee Gamelin pri švedski pisateljici Selmi Lagerlöf, prvi ženski dobitnici Nobelove nagrade za književnost (1909), celo predlagana za Nobelovo nagrado. Znano je, da je bila Alma Karlin poliglotka, obvladala je vsaj devet jezikov, s poučevanjem le-teh pa se je tudi, sicer skromno, preživljala. Redno je vodila korespondenco z več kot petsto dopisovalci z vsega sveta. Različni so podatki o njenem znanju slovenščine, a to je bilo najverjetneje skromno, saj se je doma, kljub družini s slovenskim ozadjem, govorilo le nemško, kar je pozneje obžalovala predvsem zaradi oteženega sporazumevanja s slovenskimi sojetniki v nacističnih zaporih in za časa bivanja med partizani.

Veljala je za samosvojo osebnost in prav v tej maniri je že v zgodnji zreli odraslosti jasno zavrnila tipično žensko vlogo meščanske hčere z začetka 20. stoletja in do konca življenja trpe-la zaradi ozkogledosti celjskega mikrokozmosa, pa tudi sveta sploh. V svoji avtobiografiji *Ein Mensch wird* (Sama, 2010) razlaga napredne misli o emancipaciji spolov.

Ob njeni sicer prijazni, a strogi naravi ter asketski disciplini, ki ji je bil močno podrejen njen vsakdan, ni ravno presenetljivo, da je bila v realnosti precej pesimističen in odljuden, samokritičen lik. Vse življenje se je borila z občutkom osamljenosti, sama pa je tudi, včasih s humorjem, pisala o svojih večkratnih poskusih samomora.

Poleg zapisa letnice njene smrti (1950) in rokohitske omembe, da je nekaj let živela s slikarko Theo Gamelin, so zgoraj naštetja dejstva največkrat edine informacije, ki jih ljubiteljski poznavalec ali radovedni bralec dobi o Almi Karlin. Pričujoči članek ubira drugo pot in si za cilj namesto brskanja po njeni etnološki zbirki in postojankah med potovanji postavlja, da o tej pomembni ženski, slovenski popotnici, pisateljici, zbirateljici in teozofinji poda še drugačen,

intimnejši uvid.

Alma in ljubezen

Tisto, kar ljudje običajno imenujejo ljubezen, nisem nikoli znala dajati in tudi ko sem jo doživljala, nisem natančno vedela, kaj bi počela z njo. (Karlin, 2010: 50)

Almin oteženi telesni razvoj, saj se je rodila po levi strani rahlo paralizirana in z okvaro oči, ter težaven odnos matere do njenih posebnosti, je pomembno vplival na njeno dožemanje ljubezni in telesnosti. Temu dodajam še vsaj dve izstopajoči zanimivosti iz Alminega otroštva. V povezavi z lastnim spolom¹ se spomni, da je tam do sedmega leta v svojem okolju, torej v igri z lutkami, igračami, živalmi iz blaga prevzemala moško vlogo, s čimer misli na vlogo zaščitnika, bojevnika in zmagovalca. »Ko sem se približevala sedmemu rojstnemu dnevu, sem postala ženskega spola. Nisem več objemala lutk; sama sem želela biti lutka in da bi me objeli. /.../ Ta sprememba je bila zelo občutna in hitra, a je nisem zaupala živi duši.« (Karlin, 2010: 22) Ko ji, še mladi, razložijo, kako poteka spolno razmnoževanje, ostanejo pari v njenih zgodbicah nenadoma brez podmladka, misel na intimnejše zблиževanje s sovrstniki pa jo navdaja z gnusom. Kljub temu je v občutljivih najstniških letih hrepenela po oboževalcih, kot so jih imele njene prijateljice, in po odkrivanju tega, kar so odrasli imenovali ljubezen. Že takrat je v ljubezenskem razmerju slutila lastninjenje druge osebe in tiste vrste razlomljenost, po kateri nisi nikoli več celovit.

Naravnost uničevalno je nanjo vplivala izkušnja petletnega dopisovanja z neznanim mladeničem, saj ji je varuška Mimi pozneje priznala, da je namesto mladeniča na pisma odgovarjala ona sama. V silni želji, da bi imela koga svojega, si je Alma ustvarila sanje, da bo s fantom pri osemnajstih pobegnila od doma, on je bil njen »odrešilni princ«, izoblikovan prav po meri njenih želja. Mimijini nameni so bili dobri, razlaga pozneje Alma, a varovanko je izkušnja pustila ranjeno in do konca življenja nezaupljivo do ljubezni.

Alma se je vse od otroštva upirala družbeno konvencionalnim finesam in vljudnostnim poljubom in objemom, ki so šteli za bonton. Sprva sama podvomi o svoji nežnosti, a se ob trenutkih neugodja ob tujem dotikanju in poznejšega odkritja, da ji poljubljanje vse življenje ni nič pomenilo, odloči, da ima nesporno lahko rada človeka, ne da bi se ga zato kadarkoli morala dotakniti. Z odrekanjem telesnosti si nikoli ni delala preglavic, odločno je videla mejo med trenutnim čutnim užitkom in trajnejšo srečo in temu primerno vedno vedela, kdaj neki odnos prekiniti – ob prvih znakih nezaželenega telesnega približevanja, s čimer si človek prihrani nepotrebno vznemirjanje. Lahko bi trdili, da je bila Alma vsaj del svojega življenja izrazito aseksualna oseba. Vse življenje je hrepenela po »čisti naklonjenosti« med dvema človekoma, mirni in stabilni ljubezni brez vsakršnih vrhuncev in padcev, ki bi lahko povzročali bolečino.

V svoji samosti in osamljenosti je, ta, ki »ni ljubila nikogar in nihče ni ljubil nje«, videla vrsto prostosti, saj je resnično svoboden le tisti, ki ni (na)vezan na nikogar, kar je bilo za žensko praviloma težje kot za moškega. Le v taki svobodi lahko posameznik do potankosti razvije svoj

¹ Karlin v zasebni korespondenci omenja, kako je v boju proti binarni normi spolov izbrala pot bitja brez spola: »Nisem nobena dama, sem le posrečeno tisto.« (Jezernik, 2009: 165)

umetniški potencial, meni Karlin, in zakonska zveza, vloga žene in matere z otroki, je z vlogo »čiste« umetnice nezdružljiva. Takole je zapisala:

Potem, ko sem se naučila sprevideti, da ni nujno, da se zaradi zveze s sočlovekom, bodisi z moškim ali z žensko, trpljenje ali osamljenost zmanjšata, sem dosegla zelo pomembno točko neobhodno potrebne življenjske modrosti: Nisem več upala, da se bodo zgodbe pogrošnih romanov uresničile, temveč sem začela premišljevat, kako bi si lahko uredila življenje tako, da bi lažje prenašala neizbežne proste ure. In zopet se mi je zdel študij /.../ najprimernejši način. (Karlin, 2010: 209)

Alma in naklonjenost do moških

Kar sem si resnično želela (ne da bi žal jasno vedela), je bil dober, veder študijski tovariš, ki bi mi delal družbo v mojem prostem času; nisem si želela niti soproga niti ljubimca, niti nekoga, od katerega bi lahko veliko zahtevala ali bi on od mene želel nekaj, kar bi presehalo to mejo. (Karlin, 2010: 196)

Zmotno je misliti, da je Alma moške sovražila, saj na več mestih beremo tudi o njenih romantičnih razmerjih z njimi. Že skozi najstniško zasanjane zaljubljenosti v »idealnega princa«, zrežirano petletno dopisovanje z (neobstoječim) dečkom, otipavanje materinih starejših znancev z nič kaj »očetovskimi čustvi« in »koprnečo naklonjenost« do »pravljичne lepote« japonskega učenca v Londonu se še pred dvajsetim letom starosti odloči, da gre moškim predvsem za telesnost, in šaljivo doda, da bi se ji zdelo idealno, da bi vse njene bližnje zveze, celo taka z morebitnim soprogom, živele v drugi hiši kot ona. Na svojih potovanjih se še večkrat zaljubi, posebej privlačni so se ji po videzu in značaju zdeli predvsem Azijci. Znano je, da je doživela več ponudb za »navidezen« zakon, dolgotrajnejši odnosi z moškimi pa niso omenjeni. Največkrat omenjana je njena škandalozna zveza in skorajšnja poroka z mladim Kitajcem, o katerem napiše tudi svoj prvi roman *Moj mali Kitajec* (1921). Pri Almi Karlin opažamo rasistične izjave. Verjela je v večvrednost belcev, težave je imela z »mešanimi« zakoni, dotik črne roke ji je bil neprijeten.

Da je imela z moškimi tudi nadvse slabe izkušnje, dokazujejo njeni opisi večkratnih poskusov posilstva, saj je bila videti obubožana, drobna tujka, ki potuje povsem sama, kot lahek plen. Po razočaranjih v Peruju Thei v korespondenci januarja 1934 napiše: »Peru je uničil v meni vero v dobroto in človeško ljubezen, me vrgel v prepad divjaške manjvrednosti – kot žensko, kot človeka – vendar ne kot umetnico.« (Karlin v Šlibar in Šmitek, 1982: 5)

Almine nezmožnosti tesnejšega odnosa z moškimi nikakor ni mogoče pripisovati težavam s samopodobo, saj njeno živahno poziranje pred fotografskimi objektiv, predvsem v različnih oblačilih, tipičnih za specifične etnije, ne kaže nikakršne sramežljivosti, pa tudi sama si priznava precejšnjo mero nečimrnosti. Gre za preprosto dejstvo, da se je v realnosti izogibala vsakršnemu telesnemu ljubezenskemu odnosu z moškimi sploh, trdila je tudi, da bi zaradi »zemeljske ljubezni« z moškim kakovost njenega pisanja zagotovo upadla, v primeru povprečnosti bi najbrž celo prenehala pisateljvati, kar bi bil za Almo, ki je imela o lastni literaturi precej dobro mnenje, katastrofalen potek dogodkov.

Alma in odnos s Theo Gamelin – kaj pravi (in kaj zamolči) stroka

Zame je darilo usode, da sem Vas našla, in opažam, kako sva si tudi prek pisem vedno bliže. Mogoče je moja grešna šibkost, da cenim in imam rada zgolj močne ljudi, morda pa je to sponzura privlačnost dveh enako uglašanih duš. (Jezernik, 2009: 140)

Karlin v avtobiografiji *Sama* (2010) svoj odnos do žensk opredeljuje različno glede na svojo zrelost. Ugotavlja, da je v mladosti do njih čutila predvsem zamero, zaradi neatraktivne zunanosti jo je pogosto mučil občutek manjvrednosti, ideja sestrstva je, pravi, ni navduševala. Šele v poznejših letih, navaja, jo je ob pogovoru z duhovito žensko, s strani katere je čutila naklonjenost, prevevalo »popolno veselje«, še veliko večje kot v klepetu z moškim (Karlin, 2010: 188).

S slikarko Theo Schreiber Gamelin (1906–1988) je delila življenje dvajset let, prav do smrti. Družili so ju neizmerno prijateljstvo, zvestoba in požrtvovalnost ter ljubezen do umetnosti in živali. Thea je za Almo izvedela po poti njenih potopisov² in nemudoma je s pisateljico vzpostavila korespondenco, nedolgo za tem pa jo je tudi obiskala v Celju. Svoj prvi vtis, zagotovo posledico navdušenja nad Alminim delom, izčrpno opiše v članku, objavljenem leta 1932 v *Neubukower Anzeiger*:

... in že se je pokazala drobna, poduhovljena ženska, ki je deležna toliko občudovanja, zavračanja, kritike in čaščenja. Stala je tam, vitka in nežna, s suhljatim obrazom, ki je kljub vidnim sledovom trpljenja deloval mladostno. Na svetlobi so njeni rahlo rdečkastoplavi lasje žareli kot svetniški sij in ji mehko zasenčili skrivnostne oči, ki so gledale tako ponotranjeno in poduhovljeno in izžarevale toliko srčne dobrote, da so mi za vedno ostale v spominu. Na Almi Karlin je vse plemenito in presvetljeno z dušo in duhom. Kljub neznansko nežni postavi izžareva tisto skorajda nadčloveško energijo, ki ji je omogočala osem let raziskovalnega potovanja po svetu, polnem nevarnosti in pomanjkanja. To pot je lahko prehodila le ženska, katere pogum je mejil na preziranje smrti in ki ji je umeznost pomenila vse. (Dular, 1998: 165)

Nekaj časa sta si dopisovali in sedemnajst let mlajša Thea, Nemka, se je v letih 1932–1933 kot osebna tajnica za stalno preselila k Almi v Slovenijo. Njuno skupno življenje, predvsem nazadnje, ko sta se preselili v Pečovnik, ni bilo nikoli brezskrbno in lahkotno. Njuno domovanje je bilo skromno, hiša ni imela tekoče vode in stala je na odročnem mestu, zunaj je divjala vojna, Almo pa so venomer preverjali in preganjali zdaj eni, zdaj drugi oblastniki. Ko ni bila na begu, je poskušala več pisati in ustvarjati, kar je bilo zaradi njenega šibkega zdravja in že tako načetih živcev težko. Thea je slikala, ilustrirala je tudi nekatera Almina dela, delovala kot njena literarna posrednica in skrbela za dom. Nepogrešljiva opora je bila v Alminem vsakokratnem boju z nacistično oblastjo, večkrat je odločilno ukrepala ob prijateljičinih dnevih v zaporu in na begu.

Alma v zasebni korespondenci Theo opisuje kot »darilo usode«, na več mestih, predvsem v avtobiografiji *Moji zgubljeni topoli: spomini na drugo svetovno vojno* (2007a), kaže na

² Leta 1929 je v Nemčiji izšlo Almino *Einsame Weltreise*.

³ Ob grozi, ki jo doživita ob hudi nesreči z vlakom, Alma napiše: »'Ženička moja! Ženička moja!' je klicala v smrtnem strahu. Ko sem jo videla, kako obupana je ob misli, da me je zmečkalo, me je to ganilo še veliko bolj kot to, da so jo zaprli. Končno sva se objeli ...« (Karlin, 2007a: 149)

pomembno vlogo, ki jo je imela Thea³ v njenem življenju – opisuje, kako so se ji razblinile vse misli in besede ob pogledu na Theo Gamelin, ko jo je ta po večurnem čakanju končno lahko obiskala v taborišču (Karlin, 2007a: 45), bolečino ob odhodu v partizane, ko se je zavedela, da zapušča » ... veliko ljubezen in da se morda ne bova nikoli več videli v tem življenju.« (ibid: 189), omeni pa tudi predvečer obletnice njunega skupnega življenja: »Pred desetimi leti mi je Thea zaupala svojo željo, da bi za vedno ostala ob meni, in teh deset let, polnih trpljenja in bojev, naju je prikovalo drugo na drugo.« (ibid: 152)

Thea je Almo preživela za več kot trideset let in se ob smrti dala pokopati v grob ob njenem. V teh desetletjih se je ukvarjala predvsem z urejanjem prijateljčine zapuščine, ki jo trenutno hranijo v Pokrajinskem muzeju, Muzeju novejše zgodovine in v Osrednji knjižnici v Celju ter v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, nikoli pa ni povsem dokončala knjige spominov na čas, ki sta ga preživeli skupaj, *Zwei Leben – ein Ziel (Dvoje življenj, en cilj)*.⁴ V rokopisnem oddelku Staatsbibliothek zu Berlin, kjer prav tako hranijo del zapuščine Alme Karlin, se nahaja pesem, ki ji jo je posvetila Thea:

Nepozabni Almi M. Karlin⁵

*Moje srce te kliče, moje srce te kliče,
o, duša, blizu moji!
Moje srce te kliče, kot da bi bila še vedno tu.
Iščem te,
o, sestrška duša moja,
v soju vseh ozvezdij,
v siju vseh večnosti.
Le kam so te lahko skrili
pred močjo moje ljubezni?
Moje želje drviyo skozi vse višine,
podobne jesenskim viharjem divjega lova.
Našla te bom, našla te bom,
kjer koli že si!
In vrniti se ne moreš ...
in ne deliti svojega življenja z menoj ...
moje srce ti sledi, moje srce ti sledi,
dokler ne bo utihnilo na Zemlji ...
Svojo roko iz sveta duhov mi podaj
in čez najina grobova
bo tiho le veter vel ...
bo tiho le veter vel ...*

Stroka sicer, nikakor ne po naključju, vztrajno izpušča dejstvo, da obstajajo znaki, ki kažejo na to, da Alme in Thee ni družilo zgolj nesebično prijateljstvo in partnerska vez, nič manjša od

⁴ Izvod, fotokopijo izvirnika, tiskopisa prevoda, ki je last družine Dobravc iz Celja, hranijo v Osrednji knjižnici Celje. Izvirnik se nahaja neznanu kje.

⁵ Prevod iz nemščine Jezernik, 2009: 163.

tiste pričakovane v zakonski zvezi, temveč najbrž tudi romantična čustva.

Lillian Faderman v obsežnem delu *Več kot ljubezen moških* (2002) podrobno obravnava pojem romantičnega prijateljstva in ljubezni med ženskami in v kronološkem okviru od renesanse do sodobnosti metodološko analizira prisotnost tega pojava v družbi in literaturi. Kot že številni zgodovinarji ugotavlja, da so bili bližnji, intimni in mnogokrat celo erotični odnosi med ženskami srednjega in višjega razreda vse do konca 19. in začetkov 20. stoletja razumljeni kot nekaj povsem običajnega, funkcionalnega in celo pričakovanega znotraj heteroseksualne matrice angloameriške družbe. Romantična prijateljstva med ženskami se (moškim) niso zdela nevarna ali ogrožajoča, stiki, tudi telesni, med dekleti so bili običajni, celo modni, pobeg dvojice, če v njej ni bilo moškega, ni vznemirjal ali zbujal sumničen o 'nedostojnem' obnašanju, vsaj dokler se dame niso oblačile v moška oblačila in kazale očitnih zunanjih znakov moške prevlade. Faderman ta pojem čustvene, intimne in nemalokrat tudi, a ne nujno erotične zveze aplicira na številne ženske pare, živeče že pred 1. svetovno vojno, predvsem v Ameriki, Britaniji in Franciji. V zadnji tedaj homoseksualnost ni bila zakonsko preganjana in je bila torej lezbična želja svobodna, zato je tam pomembno in odmevno vlogo odigral predvsem t. i. pariški salon, kjer se je okoli svobodomiselnih pisateljic Natalie Barney zbiral liberalni krog za umetnost in lepoto navdušenih žensk, ki so ljubile ženske.

Da je naklonjenost med ženskami veljala za nekaj neškodljivega, kaže pripisati splošno veljavnemu prepričanju o ženski brezstrastni naravi, ki ji seksualnost ni blizu. Tezo povsem podrejo ugotovitve freudovskega in postfreudovskega časa, ko znanost in družba tovrstne romantične emocije med ženskami označita za lezbične in potemtakem perverzne, patološke in nenormalne, torej preganjane. Atmosfera sili lezbijke, lezbičnost in lezbično v ilegalo, v tujost, drugost in drugačnost, kjer veliko lezbičnega ostaja kljub prizadevanjem LGBTQI aktivizma in povezovanju s feminističnim gibanjem do danes.

Da je temu tudi v sodobnosti podrejena stroka, priča interesno raziskovanje dela in življenja Alme Karlin. Treba se je vprašati, kje tičijo razlogi, da se o Alminem potencialno lezbičnem, četudi verjetno aseksualnem odnosu s Theo zgolj šušlja, ob resnem pogovoru na to temo pa naj bi bilo prav »škodoželjno ogovarjanje« najboljši tehten, a pravzaprav nezadosten argument za to, da zadevo znova pometemo pod preprogo. Ali bi raziskovalci in bralci dvomili o ljubezenskem odnosu med Almo in potencialnim partnerjem, s katerim bi živela dvajset let, če bi bil le-ta moškega spola? Ali bi govorili zgolj o prijateljstvu, ko bi si v štirih letih, na začetku tridesetih let 20. stoletja, izmenjala nešteto pisem – le Alminih Thei je bilo vsaj 140⁶ – polnih opisov svojih dnevov in pogovorov o literaturi, a oplemenitenih z ljubeznivimi nagovori (»*Meine süße lilla Thea*«, »*Mein lieber holder Cerberus*«, »*Mein armes Hunki*«) in poslavljanji (»*ihrem Seelchen*«, »*dein liebendes Fraui*«, »*deiner einsamen*«) ter zanesenim pogrešanjem: »Tako bi rada, da bi bila moja Hunki ob meni; tedni se zdijo neskončno dolgi, čas od božiča kot leta, božično drevo se mi zdi kot nagrobni kamen. Rodovitnost! O, Hunki, Hunki, kdaj bova zopet veseli?«⁷ Bi dvomili o naravi razmerja, če bi on zapustil Nemčijo in prišel živeti v zakotni Pečovnik, da bi skrbel zanjo? Bi dvomili, če bi po njeni smrti on ostal v njuni propadajoči hiši

⁶ Almina pisma Thei hrani Rokopisni oddelek NUK.

⁷ Iz Alminega pisma Thei (NUK), 18. januar 1934, prevedla Maja Šučur.

in se še več kot trideset let ukvarjal predvsem z njeno zapuščino in si zavzeto prizadeval za javno priznanje njenih dosežkov in objavo njenih del? Bi še vedno dvomili o njuni ljubezenski pripadnosti, ko bi se dal leta 1988, ob smrti, pokopati v skupni grob na Svetini?

Zakaj nihče od raziskovalcev njunega življenja v ubožni koči v Pečovniku ne razlaga kot življenje v lezbični, od homosovražnega okolja zgrajeni, ilegali? Zakaj nihče ne pomisli, da jima je Pečovnik dajal tudi mir in zeleno osamo, v kateri sta uživali dovolj varnosti in zasebnosti? Zakaj tisti, ki se tematike sploh dotaknejo, zgolj naštevajo pričevanja okoliških sosedov pod pretezo, da kdo pričakuje, da sta leta 1930 dve osebi v Celju živeli svojo lezbičnost odkrito in da bi jo znal mimoidoči povprečnež v časih, ko moderen koncept lezbičnosti sploh še ni obstajal, prepoznati? Zakaj nihče od raziskovalcev, in bilo jih je kar nekaj, ne napiše prispevka o lezbični identiteti Alme Maximiliane Karlin? Jim je strokovna literatura, ki bi javnosti ponudila novo interpretacijo, zgolj odveč, ker nedostopna jim seveda ni? Bi jim sveža odkritja o Almi Karlin, znani slovenski popotnici, pisateljici, teozofinji, bojevnici za pravice žensk in lezbijki, pokvarila lastna, v heteropodlago vkalupljena pričakovanja?

Večji del znanstvene literature Theo Gamelin označuje za Almino »prijateljico«, »družico« in »dušno sestrico«, njuna naveza naj bi bila predvsem »duhovne narave«. Vestnejši avtorji, predvsem Neva Šlibar (2009: 47), Tone Kregar (2007: 13) in Marijan Pušavec (2009: 126) ter Tanja Roženberger Šega (2009: 8), jo navajajo kot njeno »sopotnico«, »življenjsko sopotnico« in »partnerko«. Posamezniki,⁸ ki so Almo in Theo poznali, znajo povedati, da sta bili ves čas skupaj, da sta se držali zase, opredeljujejo pa njun odnos predvsem kot le prijateljskega: »Jaz mislim, da je blo prijateljstvo, res ni moglo bit druga kot prijateljstvo. Ampak bla je pač nekako lubosumna, ne, da bi ona mela koga.« (Počivavšek, 2009: 18) Edina, ki se konkretno dotakne domneve o Almini lezbičnosti, je Barbara Trnovec v delu *Kolumbova hči* (2011). Trdi, da raziskovalci do sedaj niso odkrili niti enega vira, ki bi potrjeval njuno ljubezensko, torej lezbično razmerje, ter dopusti predvsem interpretacijo, da je mit o lezbijki Almi Karlin zgolj produkt ogovarjanja in nerazumevanja njunega odnosa. Že v uvodu v svojo raziskavo med drugim sicer namigne, da so »Svoje /.../ h končni podobi prispevali tudi tisti, ki so spodbujali in utrjevali določene govorice. Morda zato, da bi lažje sprejeli lastno identiteto.« (Trnovec, 2011: 5)

Sklep

Težko najdemo upravičene razloge, zakaj del avtorjev, ki Theino pomembno vlogo v Alminem življenju omeni in torej vsaj nakaže možnost njune intimne povezave, svojih besed ne elaborira in tako ne razvije širšega diskurza na to temo, saj bi nov uvid znanost, ki se želi imeti za objektivno, le obogatil; kvečjemu lahko najdemo veliko slabih, ki se kažejo v pomanjkanju raziskovalne želje in skrbi za lasten akademski položaj, ob smešnem ugibanju, da bi lahko nekomu pregledovanje zapuščine, dokumentov in druge literature s končnim odkritjem, da bi bila Alma Karlin lahko prav toliko lezbijka kot strejt, zateslo tla pod nogami ali pa že kar, nič kaj objektivno, pokvarilo lastne vizije in presprašalo lestvico osebnih vrednot. Pričevanja okoliških

⁸ Pričevanja so zbrana v *Almine meje in margine*, 2009, ter v *Alma M. Karlin, držauljanka sveta*, 2009.

sosedov, ki se Alme in Thee spomnijo, na temo njenega prijateljskega ali ljubezenskega odnosa, so neprepričljiva, rada pa na njih svojo teorijo o Almini heteroseksualnosti gradi tudi že omenjena raziskovalka Barbara Trnovec, ki skozi svojo znanstveno monografijo v javnost lansira skrajno homofobično izjavo o tem, da, sklepam, prav homoseksualno usmerjene osebe širijo govornice o Almini lezbičnosti, da bi lažje živele s svojim življenjskim slogom. Tovrstna izjava nikakor ne spada v znanstveni diskurz in nas sili k razmisleku o strokovni legitimnosti avtorice in njenega izdelka. Zbuja skrb, da gre, bolj kot za širjenje znanstvenih spoznanj, za propagando lastnega, osebnega prepričanja, kar ni nič kaj znanstveno, pa tudi nič manj obsojanja vredno kot namerno molčanje, prikrivanje in izpuščanje teh elementov iz Almine biografije.

Prava resnica o Almini lezbičnosti bo najbrž, če ne najdemo novih zapuščinskih depojev ali izkazov v zapuščini Thee Schreiber Gamelin, ostala nejasna, a, upam, ne nepojasnjena. Resno raziskovanje, najsi bo strejt ali ne, ne more in ne sme ignorirati pokazateljev, da je šlo med Almo in Theo za odnos, ki bolj spada na področje romantičnega kot prijateljskega. Argumentacija, da nas okolje, v katerem smo vsakodnevno izpostavljeni heteroseksualni »normalnosti«, napeljuje na samoumevno interpretacijo znotraj meja heteroseksualne domene, v letu 2013 več ne vzdrži, še toliko bolj nevzdržna pa je v znanosti in stroki. Raziskovalci in raziskovalke so prvi, ki bi morali enakovredno ponuditi vse mogoče interpretacije Almine identitete – ne zato, da bi s tem olajšali odraščanje kakšne lezbijke, temveč zato, ker bi jih moralo zanimati, ali in v kolikšni meri sta delo umetnice zaznamovala pripadnost posamezni kulturi in navzočnost druge ženske⁹ ali moškega v njenem življenju.

Literatura

- DULAR, SONJA (1998): *Angelsko védenje. V Angel na zemlji*, 165–178. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- FRELIH, MARTA (2009): *Alma M. Karlin – samotno potovanje (celovečerni dokumentarni film)*. Dostopno na: <http://ava.rtvsl.si/predvajaj/alma-m-karlin-samotno-potovanje-dokumentarni-film/ava2.86699318/> (30. junij 2013).
- JEZERNIK, JERNEJA (2009): *Alma M. Karlin, državljanka sveta: življenje in delo Alme Maximiliane Karlin (1889–1950)*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- KARLIN, ALMA M. (1996): *Urok Južnega morja: tragedija neke žene*. Celje: Mohorjeva družba.
- KARLIN, ALMA M. (1997a): *Modri mesec*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- KARLIN, ALMA M. (1997b): *Popotne skice*. Ljubljana: Kmečki glas.
- KARLIN, ALMA M. (1998): *Angel na zemlji*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- KARLIN, ALMA M. (1999): *Svetlikanje v mraku*. Celje: Mavrica.
- KARLIN, ALMA M. (2006): *Samotno popotovanje v daljne dežele: tragedija ženske*. Celje: Društvo Mohorjeva družba: Celjska Mohorjeva družba.

⁹ Tratnik, 2010, citira Adrienne Rich, ko ta govori o lezbični/feministični kritiki, ki da lahko osvetli življenje katere koli umetnice, ne da bi dokazovala, ali je ženska živila lezbično, zlasti če je živila v 19. stoletju: »Takšna kritika ne bo obsejeno iskala heteroseksualne romance kot ključ za umetnično življenje in delo; spraševala bo, kako je postala umetnica zase, kako se je identificirala z žensko skupnostjo in kulturo in koliko ju je bila zmožna uporabiti; in kaj je v njenem življenju pomenila navzočnost druge ženske.«

- KARLIN, ALMA M. (2007): *Doživeti svet: usoda ženske: po Insulindiji (tj. Malajskem otočju) in kraljestvu belega slona, skozi čudoviti svet Indije in skozi Vrata solza*. Celje: Društvo Mohorjeva družba: Celjska Mohorjeva družba.
- KARLIN, ALMA M. (2007a): *Moji zgubljeni topoli: spomini na drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Celje: Muzej novejšje zgodovine.
- KARLIN, ALMA M. (2007b): *Smrtonosni trn: in druge nenavadne zgodbe iz Peruja in Paname*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- KARLIN, ALMA M. (2010): *Sama: iz otroštva in mladosti*. Celje: In lingua.
- KREGAR, TONE (2007): Almino potovanje med Nemci in Slovenci, od nacizma do komunizma. V *Moji zgubljeni topoli: spomini na drugo svetovno vojno*, 11–25. Ljubljana: Mladinska knjiga. Celje: Muzej novejšje zgodovine.
- FADERMAN, LILLIAN (2002): *Več kot ljubezen moških: romantično prijateljstvo in ljubezen med ženskami od renesanse do sodobnosti*. Ljubljana: Škuc.
- POČIVAVŠEK, MARIJA (ur.) (2009): *Almine meje in margine*. Celje: Muzej novejšje zgodovine.
- PUŠAVEC, MARIJAN (2009): O zapuščini Alme M. Karlin in kaj njenega hrani Osrednja knjižnica Celje. V *Almine meje in margine*, M. Počivavšek (ur.), 126–133. Celje: Muzej novejšje zgodovine.
- ROŽENBERGAR ŠEGA, TANJA (2009): Projekt Alma vox populi v Muzeju novejšje zgodovine Celje. V *Almine meje in margine*, M. Počivavšek (ur.), str. 8–41. Celje: Muzej novejšje zgodovine.
- ŠLIBAR, VLADO in ŠMITEK, ZMAGO (1982): *Zbirka Alme Karlinove*. Maribor: Obzorja.
- ŠLIBAR, NEVA (2009): Literarna dela in avtobiografski spisi Alme M. Karlin: Tematiziranje obdobja 1940-1945. V *Almine meje in margine*, M. Počivavšek (ur.), 44–61. Celje: Muzej novejšje zgodovine.
- TRATNIK, SUZANA (2004): *Lezbična zgodba – literarna konstrukcija seksualnosti*. Ljubljana: Škuc.
- TRATNIK, SUZANA (2010): *Ženska pred svojim časom*. Dostopno na: <http://www.narobe.si/narobe-12/portret-alma-karlin> (25. julij 2013).
- TRNOVEC, BARBARA (2011): *Kolumbova hči: življenje in delo Alme M. Karlin*. Celje: Pokrajinski muzej.